

Egy volt műemlék „csontváza” Alsóvároson

Szegedi műemlékek nyomában (2.)

Érdekek, érdekellentétek

Jó néhány évvel ezelőtt az Árpád téri Sulkovszky-házat akkori tulajdonosai szerették volna felújítani. Tisztában voltak a házfalon levő márványtábla fontosságával, kérték hát a támogatást, a segítséget a tanácstól is, az Országos Műemléki Felügyelőségtől is. A huzavona hosszú esztendőig tartott, végül, mivel az OMF-nek nem jutott pénz az átalakítás támogatására, egyszerűbbnek látta levetetni a márványtáblát, s törölni a műemléki jegyzékről az épületet. Ez a tollvonás aztán megkönnyítette az utódok dolgát, az új áruházzal tervezésekor nem „akadályozta” védett épület a bontásokat, a tereprendezést.

Az alsóvárosi napsugaras házak közel száz esztendeje korabeli tipustervek alapján épültek. Legnagyobb értékük a homlokzat, melyeken a legkülönbözőbb faberakások sorakoztak még évtizedekkel ezelőtt is. (Emlékeztünk rá, egy ilyen napsugaras házra lett volna szükség annak idején ahhoz, hogy Szeged legyen a naív művészet központja, itt létesüljön a naív művészek múzeuma.) Most egyetlen ház, a Nyíl utca 41. már a városi tanács tulajdonában van, ez azonban életveszélyes, a szakemberek szerint felújításra remény sincs. Több értékes napsugaras házsort, épületgyűjteményt találni, mely őrzi eredeti formáját.

A példák folytathatók. Bakonyi Tibor építész szerint a téma az utcán hever.

— Egyszer, 1967 táján, amikor Szegedre költöztem, nem a szokott útvonalon mentem haza munkahelyemről. Hirtelen rácsodálkoztam a Lófaránál levő szecessziós házra. Mi ez? Erről nem tanultam az egyetememen, az építészeti története sem jegyzí ezt a stílust. Ilyen név, hogy Magyar Ede, nem is szerepel a szakirodalomban. Annnyira feltűnt a dolog, hogy hozzáfogtam a kutatómunkához. Rá kellett jönnöm, hogy kincset találtam. Mind behatóbban kezdtem foglalkozni a századforduló, ezen belül a szecesszió kutatásával. Ennek köszönhető, hogy az MTA építészettörténeti és elméleti bizottságának tagjává választottak, hogy létrejöhessen a szegedi árvíz centenáriuma tiszteletére a Szegedi városrekonstrukció, város-tervek című dokumentációs kiállítás. Nemrégiben Párizsban jártam, a kinti kollegák csak sóhajtoztak, ha náluk ilyen lenne! Rájöttem, értékeinket propagálni kell, felfedezni, megismerni és megismertetni.

Bugar Mészáros Károly, az Országos Műemléki Felügyelőség területi felügyelője fiatal, energikus építész. Teli lelkesedéssel, ügybuzgalommal, vitakészséggel. A szegedi problémákat is nagy-

fejlődésének irányait, szándékait és lehetőségeit csak úgy, mint az Országos Műemléki Felügyelőség meglehetősen behatárolt anyagi segítségét, nem beszélve a lakók, vagy üzemeltetők sajátos gondjairól, nehézségeiről. Nem vethetjük ma a szemére annak az alsóvárosi lakosnak, hogy nem vállal megfelelő áldozatot műemléki értékeink megmentésért, amikor szeretné vizes vályogházát kőépületre, tenyérnyi ablakát világos ikerablakra cserélni. Nincsenek eszközök arra, hogy egy még nyilvántartásba nem vett, újonnan felfedezett építészeti érték ne essen a terjeszkedés áldozatává. Kevés olyan intézmény, vállalat van még országsszerte is, mely szívességgel költszme műemléki jellegű, régi patinás épületbe, mint egy újonnan épített mai létesítménybe. Nem is beszélve ezeknek a régi épületeknek fenntartási, üzemeltetési nehézségeiről. Pedig milyen sok lehetőségnek teremtené otthon ezt az épületeknek felújítása, üzemeltetése. Gondoljunk csak arra, hogy nemrégiben Kass János felajánlotta életművét Szegednek, több magángyűjtő adományozná egy élet során összegyűjtött értékeit a városnak, de nincs hol bemutatni ezeket, hiszen még Erdélyi Mihály ajándéka sincs közszemlén, és milyen égetően szükség lenne a Szegedről indult a világhírű művészeknek, Moholy-Nagy Lászlónak, Csáki Józsefnek, Buday Györgynek állandó kiállítását teremteni. Nem is beszélve a paprikamúzeumról, a kisgalériákról, a kocsimúzeumról, a művésztelepekről vagy a hangulatos kiskocsmákról, turisztaszállókra, vendéglátóipari egységekről.

Ahhoz, hogy minden, nekünk szegediek számára fontos építészeti értéket megtartsunk, hosszú évtizedekre van szükség. Pedig gyakran — mint jó néhány napsugaras ház bizonyítja — a 24. órában vagyunk. A megvétel, a megvásárlás még csak menne is, sokkal nagyobb probléma a fenntartás, az üzemeltetés, s ezt nem lehet csak lelkesedéssel, csak egyszerűséggel vállalni. Péter László, a Somogyi-könyvtár főmunkatársa szerint, aki nemrégiben éppen műemlékek ügyében írt tanulságos cikket, a népi műemlékek tulajdonosait kellene megnyerni az ügynek. Olyan támogatási rendszert kell kidolgozni, mely az épület tulajdonosait személyesen is érdekeltté teszi az eredeti, műemléki jelleg megőrzésében, az állag-fenntartásában. Ugyanakkor, mások véleménye szerint az épületek jelentős része csak úgy menthető meg, ha valamilyen állami intézmény vagy vállalat — múzeum, könyvtár, vendéglátó vállalat — tulajdonába kerül.

Jó példák, ha elvettve is, de vannak. A Fekete-házban már megnyílt a megyei munkásmozgalmi múzeum első része, OMF-támogatással felújították az alsóvárosi és a felsővárosi templomot, a városi tanács jelentős anyagi befektetésével a régi zsá-nagóga épületéből koncert- és kiállítótermet alakít ki...

TANDI LAJOS

Vinkler László munkái: Odysseus és Penelopé, Antigóné és Isméné

Szintézisterem ő művész

Szeged képzőművészeti életében szuverén világ Vinkler László munkássága. Művei gyakran állottak viták középpontjában. Megértésük, befogadásuk próbára tesz, csak igényes megközelítés alapján lehetséges. Örök kutató, problémamegoldó, majd ismét kételkedő szelleme új és új mondanivalóval, formával lepi meg a nézőt, aki tévutakra jut, ha egy megállapodott irányzatot kér számon tőle. E mai kiállítás, amely több mint 40 éves festői munkásságát reprezentálja, sok újat tartalmaz.

Vinkler művészetéhez a megértés kulcsát talán legpontosabban a *poeta natus és a poeta doctus fogalmának helyes értelmezése* adja. Poeta natusnak, azaz született művésznek tartom őt, mind teljesebbé váló életművére gondolva, amely csúcsaival, kétkedéseivel időnkénti hullámvölgyeivel tanúsítja az állítás hitelességét. Ki ne ismerné rajzkészségét, nagyszerű karakteres portréit. Vinkler László rajztudását kivételesnek tartom: a vonalak artisztikuma, sallangmentessége, a távol-keleti művészet egyik specifikumát juttatják eszünkbe. De említhetném Matisse vonalkultúráját, vagy akár Picasso kalligrafikáját is.

Vinkler László tudós festő, poeta doctus, aki a humán műveltség mélytengerén is igen jártas. Egyben filozófiai gondol-

kodású művész is, akinek mondanivalóját és képalkotását a Hegeli tézis-antézis-szintézis dialektikus kapcsolata jellemzi.

Kiállításának fő vonása az embercentrikusság. Évezredek emberi problémamegoldásait, problémamegoldásait nyújt. Vinkler László — a képek tanúsága szerint — a görögöséggel vallja: a világ mértéke az ember! Művészte egyik nagy erényének tartom, hogy nem mond le a tényleges emberi tartalmakról, pedig így a nehezebb utat választja. Ma elég nagy „divat” a képzőművészetben a konkrét formáktól, a tényleges tartalomtól való idegenkedés, amelynek végeredményeként a műalkotás inkább taszítja, mint megragadja a közönséget. Vinkler nem fél a tartalmaktól, mert tudja, hogy bonyolult korunkat nem lehet egyetlen tartalommal kifejezni. Az elkötelezett művész nem is mondhat le a tartalomról. Egyet kell értenünk Hegellel, amikor

azt mondja, hogy az emberi tartalmat emberi normával lehet kifejezni. Az imént Vinkler Lászlót filozófus festőnek neveztem, aki előszeretettel idézi képein a görög mítosz, az emberiség tapasztalatainak ezt a kimeríthetetlen kincstárát. Gondolom humanizmusának éltető forrása a görögység szellemi hagyatéka, amely általános mondanivalójával a XX. század emberét is megdöbbeníti.

Közelítsük meg Vinkler László festését a mondanivaló oldaláról, egyúttal legyünk tanúi az intellektuális töprengéseinek is. Jelképi erejű Déméter bájos lányának, Persephonének a története, akit virágot szedő lánytársai közül elragadt a sötét alvilág ura, és csak anyja hosszabb közbenjárására, az olimposiak parancsára engedte időnként vissza a felső világba. Amikor eljött anyját meglátogatni, tavaszodott, a természet virágba borult, hogy termést hozhasson. Az évszakok változásának dialektikáját magyarázta a görög történettel, de egy kis elvonatkoztatással mondanánk azt is, hogy Persephone nászában az örök megújulás fejeződik ki. Úgy látszik, a művészt izgatja ez a probléma. Többször megfesti, hol statikusan, hol dinamikusán oldja meg, jelezve, hogy a történet egyszerű is, megismétlődik is. A mítoszon könnyen felismerhető egy regebi képén, — a tápai virágszedő lányokra gondolok —, sőt van egy fehér, szürrealizmus megfogalmazása is, a Tápai lakodalmas.

Egy másik témakörnek talán azt a címet lehetne adni, hogy az embernek a maga választotta úton kell járni. Több kép tartozik ide, mondhatnám úgy is, több mondanivaló. Oidipus, Antigone, Odysseus a maga útját járja. Megtett útjuk ismeretében tartjuk teljesnek az életüket. Oidipus sorsa az akaratlan szörnyűségek tragédiája: tudjuk, új jóslatért meg nevelőszüleitől Delphibe, ki akar térni a rá leselkedő veszélyektől, akaratlan lesz apja gyilkosa, anyja férje, testvére apja. Az ő szerencsétlen sorsában kifejeződik a görögök fátum-értelmezése. Ezeknek az embereknek a maguk választotta úton kellett járni. Arccal az árral szemben, mert az egyik ki akart térni a megjövendőlt sorsa elől, a másik a humánus nevében a zsarnoksággal szállt szembe, a harmadiknak a lelke mélyén Ithaka és felesége képe élt. Fordíthatók volna a hátukat is a szélnek, de akkor ma nemigen tudnánk róluk, emberi üzenetük nem hatna korunkig. Emberi értékük többek között cselekvésük mércéjével függ össze. A kiállítás egy újabb témakörre a Danaidához és Orestészhez vezet el bennünket. A Babits által is megénekelt ötven asszony megölte a ráerőltetett férjét. Talán így tiltakoztak a matriarchátus biztosította szabadságuk elvesztésért. Ez volt cselekedetük alapja, mércéje. A filozófus indítatású festő nyilván a tettek mozgatórugói, illetve a cselekedetekből levonható általánosítások érdeklik.

Bevezetőmben úgy jellemeztem Vinkler Lászlót, mint korunk töprengő intellektuálját. Festő lévén témákban, formákban gondolkodik. Szereti a hegei probléma-megoldásokat. Ehhez a gondolkodásmóddhoz alakította formavilágát, festői eszköztárát, amelyben nagy szerepet játszik a szürrealizmus. Kiállított művei a szintézis erejével bizonyítják festői kiteljesedését.

SZABÓ G. LÁSZLÓ

(Elhangzott Vinkler László szegedi kiállításának megnyitásán 1979. október 5-én, a Bartók Béla Művelődési Központban.)